

НАСИЛЬНИЦЬКЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ ПОЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ З ТЕРИТОРІЇ УРСР. 1944-1946 РР.

FORCIBLE RESETTLEMENT OF THE POLISH POPULATION FROM THE TERRITORY OF THE USSR. 1944 – 1946

Сорока Ю.,

доктор історичних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна, Київ), e-mail: Soroka Ju.

Щеблюк С.,

кандидат історичних наук, директор Коледжу технологій, бізнесу та права, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Україна, Луцьк), e-mail: ctbl-eenu@meta.ua

Soroka Y.,

Doctor of history, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kiev), e-mail: Soroka Yu

Shcheblyuk S.,

Candidate of historical sciences, Director of College of Technology, Business and Law at Lesya Ukrainka, East European National University (Ukraine, Lutsk), e-mail: ctbl-eenu@meta.ua

Здійснено аналіз мотивів переселення польського населення з УРСР, різних концептуальних підходів до цього процесу польських еміграційного і прорадянського урядів. Розкривається зміст Люблінської Угоди від 9 вересня 1944 р. та терміни переселення. Висвітлена роль представників спецслужб і силових відомств у прискоренні депортації. Показане ставлення поляків західноукраїнських земель до чинної Угоди, їх небажання й опір на місцях проживання. Представлені етапи переселення і зацікавленість тодішнього польського уряду в прискоренні переселення поляків з метою заселення ново приєднаних земель на заході Польщі. Встановлена чисельна кількість польських громадян, переселених із західного регіону УРСР по областях, встановлено національний склад депортованого населення.

Ключові слова: переселення, поляки, Угода.

The motives for resettlement of the Polish population from the USSR and various conceptual approaches to this process of the Polish emigration and pro-soviet governments have been analyzed. The contents of the Lublin Agreement of 9 September 1944 and the dates of resettlement are revealed. The role of representatives of special services and security agencies in accelerating deportation is highlighted. The attitude of the Poles of the Western Ukrainian lands to the current Agreement, their reluctance and resistance at the place of residence is shown. The stages of resettlement and the interest of the then Polish Government in accelerating the resettlement of Poles in order to settle the newly annexed lands in western Poland are presented. The number of Polish citizens who were resettled from the western region of the USSR by region and the national composition of the deported population was established.

Keywords: resettlement, Poles, Agreement.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Системний підхід до дослідження етнографічних процесів потребує аналізу не тільки внутрішніх чинників його розвитку, але й зовнішньополітичних. Серед них важливе місце посідають міжнародно-депортаційні акції і так званий обмін етнічним населенням у 1944-1946 рр. Насильницьке переселення українського і польського населення стало цинічним нехтуванням елементарних прав сотень тисяч людей.

Загострення польсько-українських відносин в роки Другої світової війни дало підстави як радянському, так і польському керівництву розглянути можливість проведення репатріаційних акцій у контексті розв'язання міжнародного конфлікту. Окрім цього для СРСР важливим було не тільки нормалізувати військово-політичну ситуацію у тилу наступаючої Червоної армії, а в процесі торгу обміняти територію за річкою Буг, де проживало 700 тисяч українців, на частину Східної Пруссії. «Мы претендуем на то, - зазначав Йосип Сталін, - чтобы северно-восточная часть Восточной Пруссии, включая незамерзающий порт Кенигсберг, отошла к Советскому Союзу... Без удовлетворения этой минимальной претензии Советского Союза уступка Советского Союза, что нашла выражение в линии Керзона, теряет какой-либо смысл» [2, с. 6, 7, 9].

Немаловажну роль відігравали й економічні чинники. Внаслідок виснажливої війни обидві держави потребували робочої сили для відбудови зруйнованої економіки. Водночас перед Польщею на найближчу перспективу стояло складне завдання швидкого заселення новоотриманої території на північному заході.

Британський прем'єр Уїнстон Черчіль теж підтримував ідею обміну населення між Польщею та СРСР як важливу складову врегулювання двосторонніх відносин: «Вислання є методом, який, як ми побачимо, буде найбільш задовільний і надійний. Більше не буде змішування населення, що спричиняє нескінченні клопоти... Буде здійснено тотальні чистки. Мене не лякають ці переселення, для проведення яких є більше можливостей за сучасних умов» [1, с. 54-71]. Схожу позицію займало й керівництво США.

Слід зазначити, що ідея такого вирішення національного питання визрівала не тільки в Москві, Лондоні чи Вашингтоні, але й у політичних колах Польщі. Саме на основі дискусій щодо переселення у серпні 1944 року польський еміграційний уряд запропонував у меморандумі про відновлення польсько-радянських дипломатичних відносин, «добровільний обмін польського, українського та білоруського населення» [1, с. 54-71] Подібної думки дотримувався й прорадянський Польський Комітет Національного визволення на чолі з Едвардом Осубкою-Моравським.

Одним із пропагандистських поштовхів до здійснення цієї проблеми на міждержавний рівень стали численні листи від українців з Польщі до уряду УРСР з проханням вирішити їхню долю або шляхом приєднання до УРСР території, на яких вони проживають, або ж переселенської акції. Численні заяви українців спонукали Микиту Хрущова на сесії Верховної Ради УРСР 1 березня 1944 року зробити заяву про те, що землі Холмщини, Грубешова, Ярослава і т.д. український народ розглядає як свої споконвічні. Цю позицію М. Хрущов конкретизував у листі до Й. Сталіна 20 липня 1944 року [7, с. 67].

Але численні листи про переселення отримувало не тільки керівництво УРСР, але й ПКНВ. Вже

в серпні 1944 року до ПКНВ почали масово надходити прохання поляків, насамперед з Волині, переселити їх до Польщі. Так, 29 серпня 1944 року на ім'я голови ПКНВ Е. Осубки-Моравського на основі повідомлень від польських партизансько-військових сімей на Волині був направлений лист з проханням якнайшвидше евакуювати поляків внаслідок посилення антипольського терору з боку українських націоналістів. Подібні повідомлення надходили на адресу ПКНВ і осінню 1944 року [17, с. 124-125].

Секретар Волинського обкому КП(б)У Іван Профатілов повідомляв 5 серпня 1944 року в ЦК КП(б)У, що з тих польських сіл Устилузького і Вербського районів області, де під час німецької окупації існували й активно діяли польські військові загони, багато поляків, побоюючись помсти з боку українців, втекло за Буг, залишивши свої будівлі і посіви. Скільки пішло таких родин, точному обліку не піддається. А поляки, які працюють у Луцьку, особливо чоловіки, почали подавати заяву до військоматів, про добровільний вступ на службу в польську армію [9, с. 8-9]. Такі заяви в розмові поляки пояснювали наступним: «Справа йде до кінця, якщо ми тут будемо сидіти, то нас потім в Польщу не приймуть, треба йти боротися за Польщу (заява поляка, техніка зв'язку Нацюка)» [10, с. 28].

Формуванню патріотичних настроїв серед польського населення Волині сприяла участь 1-ї Польської армії у визволенні краю та доукомплектування її в районі м. Киверці. Член Військової ради Білоруського фронту 20 червня 1944 р. в записці М. Хрущову про політичні настрої польського населення Ровенської і Волинських областей відмічав, що прихід в ці райони 1-ї Польської армії польським населенням був зустрінутий з великим підйомом. «Совети 1944 року - це кращі Совети, чім Совети 1939 року». Шляхом спілкування з солдатами 1-ї Польської армії польському населенню стало відомо про заходи нашого уряду про переселення поляків з Сибіру в південні і центральні райони СРСР і про надання їм одноразової допомоги грошима і продуктами: «Нині в цих районах проводиться мобілізація молоді (дівчат і юнаків) для відправки їх на роботу в промислові тилові райони СРСР. Окремі особи намагаються уникнути цієї мобілізації шляхом апеляції до польської армії» [10, с. 53].

Саме мобілізація працездатного населення для роботи в східних регіонах СРСР була одним із чинників не тільки швидкого поповнення польських військових з'єднань, а й не бажання залишатися на території УРСР. Станом на 2 червня 1944 р. з Волинської області було мобілізовано 216 осіб, з них поляків - 141. Серед 1846 чол. мобілізованих з Ровенської області для роботи на промислових об'єктах Свердловської і Челябінської областей осіб польської національності нараховувалося 640 чол., 400 з них - жінки.

Крім цього на Волині в квітні-травні 1944 року органи НКВС-НКДБ провели арешти серед польського населення, запідозрюваного у зв'язках з

польськими націоналістичними організаціями. Так, у Ровенській області на кінець травня було ув'язнено 35 осіб польської національності [10, с. 22].

Польсько-етнічна більшість у деяких районах УРСР, в тому числі і біля західного кордону СРСР, відіграла неабияку роль у потенційних суперечках щодо полько-радянського кордону, повоєнної польської влади тощо. Саме виходячи з цього радянська влада ініціювала переміщення більшості поляків депортованих до 1941 р. в східні області та республіки СРСР до прикордонних із Польщею регіонів із подальшим їх виселенням на історичну Батьківщину. Водночас, на переміщення польського населення вплинуло взяття союзницькими військами Неаполя в квітні 1944 р. та відкриття другого фронту у Нормандії 6 червня цього ж року. Ці обставини викликали певне занепокоєння радянського керівництва щодо того, що повалення нацизму в центральноевропейських державах може відбутися без участі СРСР, а відтак він втрапить першість у встановленні того чи іншого ладу в регіоні. Саме тому слід вважати дії радянської влади щодо подальшого обміну населенням із Польщею вимушеним, але заздалегідь спланованим кроком.

У відповідності до постанов РНК СРСР №359-105с від квітня 1944 р. і №854-224с від 11 липня 1944 р. «Про часткове переселення колишніх польських громадян» було прийнято постанову РНК УРСР №808-43 від 17 липня 1944 р. «Про розселення колишніх польських громадян на території УРСР». Згідно з останньою, 29.700 осіб колишніх польських громадян протягом серпня-вересня 1944 р. мали розміститися в областях УРСР. Відповідним органом влади на місцях була дана вказівка підготувати приміщення (в основному в колишніх німецьких колоніях), транспорт для перевезення, організувати культурно-масову роботу. У відповідному додатку до постанови РНК УРСР від 17.07.1944 р. у районах Ворошиловградській області планувалося розселити 2.400 осіб колишніх польських громадян, переселених із Казахської РСР. У Сталінській області таким чином мали розмістити 1.750 осіб [6, с. 156-159].

У процесі аналізу правових аспектів переселення українські дослідники Юрій Сливка та Ігор Цепенда, розглядаючи питання чому Радянський Союз розпочав репатріацію не дочекавшись закінчення війни, акцентують увагу на наступне: крім задекларованого прагнення зняти міжнаціональну напругу на українсько-польському пограниччі СРСР прагнув поставити своїх союзників перед доконаним фактом, і, водночас піднести авторитет ПКНВ, який був нелегітимним органом і не визнавався західними державами [3, с. 126-127]. Ще задовго до початку переселення, 27 липня 1944 р. у Москві була підписана Угода між ПКНВ та урядом СРСР про польсько-радянський кордон між обома державами на основі так званої лінії Керзону. Визначення лінії кордону створило умови для реалізації плану взаємного переселення. Не зважаючи на волю українців і поляків за рішенням Й.Сталіна між радянським і польським урядами 9 вересня 1944 року в Любліні була підписана «Угода про ева-

куюацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР». Угоду підписали Голова Ради Народних Комісарів УРСР Микита Хрущов і Голова Польського Комітету Народного Визволення Едвард Осубка-Моравський.

Угода передбачала переселення «всіх громадян української, білоруської, російської і русинської національностей, що проживають в Холмському, Грубешівському, Томашівському, Любачівському, Ярославському, Перемишльському, Лисківському, Замостінському, Красноставському, Білгорайському, Влодарському повітах і в інших районах Польщі, де можуть виявитися громадяни української, білоруської, російської і русинської національностей, які побажають переселитися з території Польщі на територію України, та приступити до евакуації всіх поляків і євреїв, що перебували в польському громадянстві до 17 вересня 1939 року, які проживають в західних областях УРСР і бажають переселитися на території Польщі» [8, с. 152-160].

Сторони домовилися розпочати переселення з 15 жовтня 1944 року і закінчити -1 лютого 1945 року. Для заохочення переселенців з обох сторін встановлювалися такі пільги:

«... а) списати всі недоїмки, які лічаться за ними, по натуральних поставках, грошових податках і страхових платежах;

б) в разі, якщо евакуйований здасть свій урожай державі в пункті, звідки він виїжджає, друга Сторона на місці, де поселяються евакуйовані, повертає йому урожай в тій же кількості;

в) звільнити в 1944 і 1945 рр. всі переселювані господарства, як на території української РСР, так і на території Польщі від усіх державних грошових податків та страхових платежів;

г) видати евакуйованим грошову позику в місяцях їх розселення на господарське влаштування та інші потреби в розмірі 5.000 карбованців - злотих на одне господарство з поверненням на протязі 5 років;

д) в зв'язку з господарською заінтересованістю обох Сторін в тому, щоб евакуйовані повністю засіяли озимий клин, встановлюється, що в місяцях розселення ті з евакуйованих, які засіяли озимину, одержать озимі посіви по можливості в тих же кількостях.

Дозволити евакуйованим вивіз: одяжі, взуття, білизни, постільних речей, продуктів харчування, хатніх речей, сільськогосподарського реманенту, упряжі та інших предметів домашнього і господарського вжитку, загальною вагою до 2 тонн на одну сім'ю, а також належної евакуйованому /господарству худоби і птиці» [5, с. 152-160].

Термін подачі заяв встановлювався до 15 жовтня 1944 р. з тим, щоб не затягувався переїзд до настання зимових холодів. Однією з причин, на думку дослідників, було намагання керівництва СРСР завершити його до відкриття Кримської конференції глав держав США, Великобританії та СРСР, де планувалося офіційно закріпити радянсько-польський кордон. Насправді процес переселення затягнувся з осені 1944 р. до осені 1946 р. з численними поневіряннями, втратою та покалічен-

ням життя, знущаннями і трагічністю долі сотень тисяч людей.

На підставі укладеної Угоди було створено по два від кожної держави Головні представництва з евакуації, штаби яких знаходилися у Любліні (Польща) і Луцьку (УРСР). Очолювали їх головні уповноважені урядів з евакуації громадян. Окрім того, визначено 11 міст у Польщі та 18 на території УРСР, де мали перебувати районні уповноважені.

В організації переселення особлива роль відводилась представникам спецслужб і силових відомств.

Рішення про проведення репатріації протягом трьох з половиною місяців вже з самого початку акції виглядало мало реальним. За попереднім планом переселення, затвердженого 23 жовтня 1944 р. намічалось евакуувати з території Польщі 240 тис. чол. або 60 тис. сімей українців, а з 18 районів західних областей УРСР підлягало евакуації 486.108 польських громадян. Реально ж було переселено значно більше.

Вже з самого початку дії Угоди принцип добровільності з однієї та іншої сторони був порушений. Так за станом на 15 листопада 1944 р. з території Польщі було вивезено лише 974 українські сім'ї, а польських - з території західних областей УРСР - жодної, а заяв було подано - 4.965 сім'ями. Польська сторона пояснювала це тим, що не виїзд поляків із західного регіону УРСР викликаний відсутністю обіцяних радянською владою 64 тис. будинків евакуйованих [10, с. 112-123].

Загалом, значна частина поляків негативно поставилася до Люблінської угоди. В більшості своїй, не довіряючи тодішньому про радянському польському керівництву, і, визнаючи тільки польський еміграційний уряд у Лондоні, сподівалися, що по закінченню їхня держава залишиться в межах кордонів до вересня 1939 р. Так, жителька міста Луцька полька Кренгель заявляла: «Польща цієї землі не віддасть. Хто в Польщу не поїде, того буде вивезено радянською владою в Сибір. А ми все рівно сюди повернемося». В оселі поляків були надіслані листівки слідуючого змісту: «Поляки! Велика держава буде займати територію до кордонів 1939 року. Нікуди не виїжджайте з насаджених місць. Будьте вірними синами Великої Польщі».

Окрім цього, частина польського населення прижилася в Україні і не бажала звідти виїжджати. Службовець ліспромгоспу пан Янчик мав намір залишитися на Львівщині: «Я в Польщу не поїду. Я звик жити в Дрогобичі. Мій брат служить у Червоній армії. Та й нащо їхати? В Польщі як і тут, буде радянська влада» [11, с. 35-42].

Одним із найважливіших чинників, який стримував населення від подання заяв, було негативне ставлення до переселення з боку як українського так і польського підпілля. Підпільні організації поширювали інформацію про те, що питання кордону остаточно ще не вирішено, що незабаром розпочнеться війна США і Великобританії з Радянським Союзом та участь у цій війні Польщі на стороні західних країн, висловлювалося незадоволення діяльністю ПКНВ у зв'язку з тяжким матеріальним

становищем та території Польщі. Органами НКВС були вилучені листівки такого змісту: [5, с. 247-248].

«Копия, Перевод с польського СООТЕЧЕСТВЕННИКИ.

Самозванческое Временное Правительство, непризнанное народами мира, и осмеянное на Сан-Францисской конференции проводит в стране бандитский террор, дикий произвол, терроризирует наших лучших демократов.

Против воли народа продали половину Польши тем, кто в 1939 году нанес нам предательский удар в спину тому, кто, уничтожил 12 тысяч польских офицеров, тому в чьем раю умерло с голода 2 миллиона поляков, тому кто для Англии нашей союзницы в самый критический момент помогал Гитлеру.

БРАТБЯ ПОЛЯКИ

Знаєм, що наші западніє границі будут проходить по Одери, Ниссе и Балтике, но помните, что восточные области принадлежат нам. За эти границы мы боремся, а сегодня красная бестия безответственно протягивает окровавленные польской кровью лапы на вечно польские области, одновременно отравляет наш весь край ядом коммунизма - для своей дальнейшей работы.

Соотечественники. Не дадим нашей родной земли, так как мы ее сыны. Снова будут польскими восточные города. Бог есть, и будет с нами.

Страництво людове

Страництво демократичне

Польська партия социалистична»

Агітація підпілля проти переселення зривала темпи переселення. Так в західних областях станом на 15 грудня 1944 року поступили заяви на виїзд до Польщі від 37.716 польських сімей (107.369 осіб), а реально виїхало тільки 1.802 сім'ї (4.195 осіб) [13, с. 215-216].

Ще одним фактором зриву темпів відправки поляків була відсутність в повному обсязі залізнично-дорожнього транспорту. В Станіславській області із поданої заявки на транспортування переселенців в 4.955 вагонів у грудні 1944 р. було подано лише 58. В Снятинському районі стався випадок, коли сім'ї поляків були вивезені на залізничну станцію, а вагонів так і не подали. Люди змушені були повернутися у залишені вже домівки. Та й ті вагони, що подавалися, в більшості своїй не були облаштовані для перевезення переселенців, без палива і опалення [13, с. 29].

Зрив графіку осіннього переселення змусив М. Хрущова запропонувати польській стороні в листі від 27 листопада 1944 року продовжити термін подання заяв на переселення до 15 січня, а евакуацію закінчити 1 березня 1945 року. Одночасно в східних і південних областях УРСР - Харківській, Чернігівській, Житомирській, Полтавській, Дніпропетровській, Вінницькій і Сумській областях, - розпочали свою діяльність комісії по евакуації польської людності

Особливу увагу слід звернути на той факт, що порозуміння у форсуванні темпів переселення як із сторони радянського так і польського державного

керівництва співпало з розгортанням на території Польщі терору проти українського населення з боку польських збройних формувань і застосування репресивних методів проти польського населення на території західних областей УРСР. На радянській території органи НКВС і НКДБ у грудні 1944 р. та в січні 1945 р. провели масові арешти серед польського населення, особливо серед католицького духовенства. 3-го лютого 1945 р. керівник держбезпеки УРСР Сергій Савченко доповідав М. Хрущову:

«Як ми вже повідомляли, після проведених нами арештів, запис поляків на виїзд в Польщу різко збільшився. Так, за 20 днів, з 15 грудня 1944 р. по 10 січня 1945 р. число зареєстрованих виросло з 32 тис. до 50 тис. осіб у Волинській обл., з 3.129 до 12.109 - в Дрогобицькій. В Станіславській області середньодобовий запис виріс з 50-60 сімей до 150. Агентурна розробка і перевірка працівників польських комісій по переселенню показала, що вони в основному засмічені членами польських націоналістичних організацій, які ведуть активну підривну роботу по зриву переселення. Органами НКДБ по Волинській області були розкриті і ліквідовані в листопаді - грудні 1944 р. два відводи ПЗПАК: «КОНОП», який діяв на території Луцького, Ківерцівського районів і «ЛАВА» - на території Володимир-Волинського району. Всі відводи керувались округом ПЗП-АК, що знаходився в м. Люблін й були зашифровані під № 9976 і псевдо «ЛЕН», від якого отримували систематичні вказівки по проведенню підривної роботи проти виконання Люблінської угоди. З метою саботажу евакуації польського населення вони впроваджувалися в польські комісії по переселенню, розповсюджували різні слухи і проводили активну антирадянську націоналістичну пропаганду серед місцевого населення за створення «Великої Польщі» і відторгнення західних областей УРСР» [11, с. 35-42].

Прагнучи змусити поляків до переселення, у березні 1945 року радянські спецслужби провели нову серію арештів «за активну участь у національному підпіллі і саботажу евакуації» Силові органи СРСР інсценували у червні 1945 року судовий процес у Москві з назвою справи «Про організаторів, керівників та учасників польського підпілля в тилу Червоної армії». За свідченнями органів НКВС під час проходження процесу темпи подання заяв від польського населення значно посилюлись. При цьому було звернено увагу на те, що зголосилися на переселення навіть ті поляки, які ще вірили в приєднання західного регіону України до Польщі [12, с. 18-19].

За станом на 1 жовтня 1945 р. з території західних областей України із 233.121 родин поляків (675.096 чол.), які погодилися на виїзд фактично було відправлено 158.614 родин (480.483 чол.). Всього на обліку в західному регіоні перебувало 256.428 сімей поляків (797.907 чол.) [12, с. 1-4].

10 листопада 1945 року Раднарком Союзу РСР прийняв постанову «Про порядок переселення в Польщу колишніх польських громадян польської

і єврейської національностей і виходу їх з радянського громадянства». В підготовленій довідці про виконання даного рішення йшлося:

«В сімнадцяти областях республіки працюють спецкомісії. За даними НКВС УРСР, на обліку стоїть 8.473 сімейства, в них 36.974 людини, з яких у віці до чотирнадцяти років - 10.431 особа. В грудні 1945-го буде проведена часткова евакуація із семи областей - Запорізької, Київської, Кіровоградської, Миколаївської, Полтавської, Харківської, Херсонської. Там підготовлено до евакуації 7. 293 чоловіка. Народний комісаріат шляхів сполучення для цього виділяє чотири ешелони по п'ятьдесят вагонів. Більшість поляків не забезпечені одягом, взуттям, продуктами харчування. Треба виділити 2,5 тисячі комплектів одягу і взуття, а також продовольство» [12, с. 134-136].

Дев'ятого грудня 1945 року цей документ підписав начальник Управління РНК УРСР у справах евакуації Борис Іванов.

У прискоренні переселення поляків з СРСР був зацікавлений в першу чергу тодішній польський уряд. 16 січня 1946 року польською стороною міністерству закордонних справ СРСР була вручена «Пам'ятна записка», в якій зазначалося:

«У зв'язку з наміченим до літа 1946 р. виселенням до англійської зони окупованої Німеччини ½ мільйона німців з території західних областей Польщі питання невідкладного заселення цих земель набуває надзвичайного політичного і господарського значення. Однією з основних частин притоку населення до наново приєднаних областей на заході Польщі є репатріанти з СРСР. Особливо важливо заселити заново приєднані землі селянами і сім'ями військовослужбовців. У зв'язку з цим необхідно:

1. Прискорити хід репатріації із Західної України, Західної Білорусії, Литви, як і з інших областей СРСР.

2. Здійснювати репатріацію безперервно, незважаючи на зимові умови.

3. Протягом лютого, березня і першої половини квітня вивезти в Польщу із Західної України, Західної Білорусії і Литви не менше 600 тисяч осіб, у першу чергу селян. Це необхідно для успішного проведення посівної кампанії в західних областях Польщі.

4. Протягом січня-квітня 1946 року вивезти з інших областей СРСР не менше 120 тисяч чоловік» [15, с. 11].

За період з 10 жовтня 1944 р. до 1 вересня 1946 р. у західних областях України було зареєстровано на переселення 305.226 польських сімей або 873.478 осіб. Подали заяви на переселення в Польщу - 301.755 сімей (859.905 чол.). Переселено в Польщу польських громадян - 272.544 сім'ї або 789.982 особи. Відмовилися від переселення - 6.455 сім'ї (17.163 чол.). Вибули в інші райони УРСР - 3,610 сім'ї (8.643 чол.) Померло і засуджено - 2.712 осіб.

Кількість польських громадян переселених, із західного регіону УРСР по областях становила:

1. Волинська область	20.687 сімей	64.798 чоловік
2. Ровенська	22.128-»-	69.075-»-
3. Тернопільська^	74.467-»-	233.617-»-
4. Станіславська	26.568 -»-	77.930 -»-
5. Львівська	85.235-»-	218.711-»-
6. Дрогобицька	40.286-»-	115.278-»-
7. Чернівецька.	2:993-»-	10.573-»-

За національним складом депортоване населення розподілялося на: поляків - 746.993 чоловіки євреїв -30.408 -»- інших - 12.581 -»-

До інших національностей в основному входили члени сімей із змішаним шлюбом та значна частина польських циган.

Польські сім'ї і господарства залишили в західних областях України 78.410 будівель, в тому числі житлових. - 73.379; земельних угідь - 229.873 гектари, міських квартир - 57.657. Загальна сума залишеного майна складала 233 мільйони 537 тисяч 063 карбованці.

Всього з території УРСР виїхало до Польщі: у 1944 році - 117.212 поляків, у 1945-511.877, а в 1946 - 158.435 [14, с. 1-143].

Так, за якихось два роки, не за власною волею змінювалася доля сотень тисяч як українців так і поляків. Зміна по декілька разів місця проживання, розлучення цілих польських громад і родин, втрата нажитого роками майна, нестерпне відношення до переселенців з боку радянських властей, арешти та вислання за найменше національне самовиявлення - ось результат волонтерсько-командних методів регулювання людського життя комуністично-тоталітарною системою.

Цінічно виглядали висновки звіту радянських урядовців, які стверджували, що добровільний характер евакуації підтверджується тим, що більшість людей звернулися до уповноважених з письмовою заявою про бажання переселитися і тільки незначна кількість - усною. Задеклароване в Люблінській угоді між УРСР і ПКНВ переселення як добровільне бажання населення перетворилося в примусово-обов'язкове, набираючи виразних депортаційних ознак.

Список використаних джерел

1. Боляновський А. Депортація як чинник впливу на розвиток українсько-польських відносин у 1941-1945 рр. // Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. 2007. – Вип. 2. – С. 54-71.
2. Документи і матеріали советско-польських отношений: в XII Т., Москва, 1974, Т VII.
3. Слива Ю. Першопричини та геополітичні цілі переселенських акцій //Депортація українців і поляків: кінець 1939- початок 50-х років (до 50-річчя операції «Вісла»). – Львів, 1998. – С. 9-12.
4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Ф., 4626, оп.1, спр. 26.
5. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГОУ), ф.1, оп.6.
6. ЦДАГОУ, ф.1, оп.23, спр.127.

7. ЦДАГОУ, ф.1, оп.23, спр. 711.
8. ЦДАГОУ, ф.1, оп.23, спр. 737.
9. ЦДАГОУ, ф.1, оп.23, спр. 793.
10. ЦДАГОУ, ф.1, оп.23, спр. 892.
11. ЦДАГОУ, ф.1, оп.23, спр. 1466.
12. ЦДАГОУ, ф.1, оп.23, спр.1470.
13. ЦДАГОУ, ф.1, оп.23, спр. 1475.
14. ЦДАГОУ, ф.1, оп.23, спр. 4356.
15. ЦДАГОУ, ф.1, оп.27, спр. 1730.
16. Chojnowka A., Operacja "Wisła" (Pezesiedlenie ludnosci ukranskij na ziemie zachodnie polnocne w 1947 z.) «Zeszyty Historyczne», 1992, nz/ 102, s.11.
17. Цепенда І. Українська польські відносини 40-50-х років ХХ століття: етнополітичний аналіз.- Київ, 20009, - С. 124-125.

References

1. Bolianovskyi A. Deportatsii yak chynnyk vplyvu na rozvytok ukrainsko-polskykh vidnosyn u 1941-1945 rr. // Ukraina-Polshcha: istorychna spadshchyna i suspilna svi-domist. 2007. – Vyp. 2. – S. 54-71.
2. Dokumenty i materialy sovsenko-polskykh otnosh-enyi: v KhII T., Moskva, 1974, T VII.
3. Slyva Yu. Pershoprychyny ta heopolitychni tsili pere-selenskykh aktsii //Deportatsiia ukraintsv i poliakiv: kinets 1939- pochatok 50-kh rokov (do 50-richchia operatsii «Vis-la»). – Lviv, 1998. – S. 9-12.
4. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vla-dy ta upravlinnia Ukrainy, F., 4626, op.1, spr. 26.
5. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy (TsDAHOU), f.1, op.6.
6. TsDAHOU, f.1, op.23, spr.127.
7. TsDAHOU, f.1, op.23, spr. 711.
8. TsDAHOU, f.1, op.23, spr. 737.
9. TsDAHOU, f.1, op.23, spr. 793.
10. TsDAHOU, f.1, op.23, spr. 892.
11. TsDAHOU, f.1, op.23, spr. 1466.
12. TsDAHOU, f.1, op.23, spr.1470.
13. TsDAHOU, f.1, op.23, spr. 1475.
14. TsDAHOU, f.1, op.23, spr. 4356.
15. TsDAHOU, f.1, op.27, spr. 1730.
16. Chojnowka A., Operacja "Wisła" (Pezesiedlenie lud-nosci ukranskij na ziemie zachodnie polnocne w 1947 z.) «Zeszyty Historyczne», 1992, nz/ 102, s.11.
17. Tsependa І. Ukrainska polski vidnosyny 40-50-kh rokov KhKh stolittia: etnopolitychni analiz.- Kyiv, 20009, - S. 124-125.